

obezvređuje nemačku krivicu: Drezden protiv Aušvica, nemačke izbeglice sa Istoka protiv Jevreja, Staljin protiv Hitlera. Poređenje je u ovom slučaju značilo relativisanje i ublažavanje nemačkih zločina, što je Viperman nazvao trivijalizacijom putem poređenja. Ima dosta opravdanog u zajedničkom prigovoru levice i liberala upućenih desnici, da novi trend konačnog "istoriziranja" nacizma, tj. njegovog svrstavanja u svetskoistorijski sklop, manje podrazumeva odmereno poimanje istorije nemačkih nedela, a više otresanje od traumatske prošlosti i podvlačenje crte ispod nje. Međutim, pita se Tirke, nije li i tvrdnja o neuporedivosti nemačkih zločina takođe rezultat poređenja. Naime, samo ukoliko se na drugom mestu ne nađe isto, naziva se nemačka praksa neuporedivom. Dakle i Habermas i ostali kritičari istoriziranja poredili su kao i Nolte i Hilgruber. Istoriziranje jeste opravdano, ali ne po svaku cenu. Staljinistički teror jeste izvorniji od nacističkog, ali samo u hronološkom, a ne kauzalnom smislu. Čak i onda kada se razlika između nacističkog i staljinističkog terora ne može svesti samo na tehniku gasa, već postoji, kako je Jekel uočio, u "načinu kako je država sa autoritetom odgovornog vrha odlučila i obznanila da treba jednu određenu grupu ljudi bezostatno likvidirati, pa onda ovu odluku svim mogućim državnim sredstvima sproveda u delo" (Jäckel 1987, S. 118). Tirke zapaža da i onda ova razlika ostaje slučajna. Utoliko, smatra on, Nolte i Fest imaju pravo. Ali slabost njihove tvrdnje je u tome što rasterećuju fašizam skretanjem pažnje da ni drugi nisu bili anđeli. Time je pokrenut istinski nemački mehanizam izvinjenja rasprostranjen kako kod demokrata tako i ekstremne desnice i to je Habermas s razlogom nazvao nazvao štetnim obrascem raščišćavanja, a Viperman trivijalizacijom pomoću poređenja. Naredna antinomija debate Historikerstreit prisutna je i kod struje koja je insistirala na neuporedivosti fašističkih zločina i podvlačila da poređenje sa drugim relativise prva. Međutim, da li se time ne ograničava sloboda istorijske nauke u poređenju različitih pojava? Može li uopšte biti poređenja bez relativisanja? Jedno rešenje su izneli berlinski istoričari Winkler (Winkler 1987, S. 256-264) i Koka (Kocka 1987, S. 132-143) predlažući da se nacizam meri kriterijima zapadnih normi, jer Nemci stoje upravo u toj tradiciji, a koje nije bilo u Rusiji ni u Kambodži. Sa tog stanovišta nacistički planski zločini su bez sumnje najveći zločin 20. veka, pa čak i svetske istorije. Ali zar to nije takođe dvostruki standard? Mogu li se Nemci meriti zapadnim, a Rusi i Kambodžanci azijskim kriterijima? Nije li i tu prisutno rasterećivanje zločina u Aziji? Tirke smatra da je Fest u pravu kada je primetio da predlog da se svaki narod meri prema svojim kulturnim vrednostima znači nastavljanje fašističkog razlikovanja, primitivnijih i viših naroda (Fest 1987, S. 104-105). Koka je odbacio ovaj Festov prigovor ponavljajući da Nemačka treba da se poredi sa Zapadom, a otuda isteklu specifičnost ne treba potiskivati poređenjem sa Idi Aminom i Polom Potom. Koka ne deli ni Festovu bojazan da je ova perspektiva nalik kulturtregerskoj ideji o gospodarskom narodu nego drži da počiva na civilizacijskoistorijskom znanju o povezanosti ekonomskog stupnja razvoja i mogućnostima društvenopolitičkih organizacija kao i evropskoj političkoj tradiciji prosvetiteljstva, ljudskih prava i ustavne države. Ali, dodaje Koka, razlika između ubijanja Jevreja i uništenja kulaka je kvalitativne prirode. U prvom slučaju radi se o globalnoevropskom antisemitizmu, u drugom o unutarsovjetskom sukobu. To je razlika između birokratizovanog bestrasnog, do savršenstva dovedenog sistematskog masovnog ubijanja u industrijalizovanoj i visokoorganizovanoj Hitlerovoj državi s jedne, i brutalne mešavine ekscesa građanskog rata, masovnih likvidacija, robovskog rada i gladi u zaostaloj Staljinovoj državi s druge strane (Kocka 1987, S. 134). Kokin oprez prema prebrzom poistovećivanju treba razumeti i kao konkretizaciju načela istorije svakodnevnice da treba pisati istorije, a ne istoriju.